

[לימא כתנאי ביצוע בשלטה דברי ר' מאיר וכו']?⁸ אפילו הם לבדם.

שבכל העולם נהגו כדברי האחד, ונהו וסוגין בעלמא, שהולכין העולם על דעת האחד, וכן פירש הרמב"ם ז"ל [סנהדרין פ"ו ה"ב], והשני רהטא דשמעתא, שהשמועות בתלמוד הולכות על דעת האחד, זהו שקול הדעת, וכן פירש הריא"ף ז"ל. וגהסתנו היא, וסוגיא דשמעתין כותיה דחד, ולגרסא זו היא מוכחת זה הפירוש האחרון, וכן אם יש מחלוקת בין הפוסקים בענין איסור הטריפות וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה שאם קבלו בני העיר לעשות כדברי אחד מהרבנים כגון הריא"ף או הרמב"ם ז"ל, סומכין עליו בין להקל בין להחמיר, אפילו בשל תורה, שהרי עשאוהו כרכם. זה כתב הרב ז"ל בתשובה, א"כ המורה שלא כדבריהם באותו מקום נעשה כטועה בדבר משנה, וטועה בשיקול הדעת הוא בדבר שהוא מחלוקת בין שני גדולים, שלא קבלו אחד מהם אנשי העיר עליהם, ולא הכריעו ביניהם האחרונים, אלא שנהגו העולם כדברי האחד להתיר, וזה הורה לאיסור, זה הוא הטועה בשקול הדעת". [הערוך ערך סג (ד) גרס סוגיא דשמעתא, ופי' גם הוא: הליכת שמעתא כחד מינייהו, כלומר מקשין ומפרקין אליבא דחד מינייהו, וכן כתב ר"ח בסוגין ו א. בדף לג א, אין כלום מזה בפ"י ר"ח. 6 ע"ן עוד במדובר בהערה הקודמת בפרט, ובענין בכלל, בהערה 6 להלן לספרו של בעל העיטור "מאה שערים". 7 כותרת משוערת לדיבור זה, שהסרה בו ראשית הדברים. עד כאן חסר בכת"י מפירושי מכילתין. בכת"י חסר סו"פ הבית והעלייה של ב"מ, וכנראה גם פי' כל מסכת בבא בתרא היה בכת"י זה והוא חסר כולה, עד כאן, כאמור, במכילתין. דיבור זה היא ראייה ג', כפי מה שכתב רבינו בפסקיו, היבא להלן הערה הבאה. 8 ז"ל רבינו בפסקיו בנושא זה, אולי משם יושלם גם קצת מהחסרון: "שנים שבאו לדין, מצוה על הדיינין לומר להם אם הם רוצים דין או הם רוצים הפשרה, ואין מעשין אותן על הפשרה, אלא תולים הדבר ברצונם, ואם הם מתרצין מן הפשרה, תופסין קנין זה לזה ומקבלין עליהם הפשרה שיטילו עליהן. הטיילו עליהם פשרה בלי קניין, יכול לחזור בהם, לפי שהפשרה צריכה קניין, ואינה דומה לדין, שדנין אותם בעל כרחם, ואפילו יחיד יכול להטיל עליהם פשרה, אם יתרצו בעלי דינין ויקבל עליהם בקניין, וכך הוא מוזהר על הפשרה כמו על הדין, שלא ישא פנים לאחד מהם, אלא יודק בדבר יפה, ולפי מה שרואה העניין יפשר ביניהם, שנאמר צדק צדק תרדוף, אחד לדין ואחד לפשרה, כיצד — ורבינו מביא כל הגמ' להלן לב ב. — עד שלא נגמר הדין, רשאי הדיין להטיל פשרה ביניהן. אע"פ שיודע להיכן הדין נוטה, אבל משנגמר הדין ואומר להם איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב, אין הדיין רשאי לפשר ביניהם, אלא יקוב הדין את ההר. וגראה בעיני, שאין כל הדברים הללו אמורים אלא כשהדיינין רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם, ושלא מדעת בעלי דינין, אבל אם הם מודיעין להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול אחד לחבירו או לתת אחד לחבירו דבר ידוע, ואפילו אחר גמר דין, ראוי לעשות כן, ובלבד שלא יהיה שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים, וזו היא מצוה גדולה, והיא הבאת שלום בין אדם לחבירו, וכך היה ענינו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום, ומפייס בעלי דינין עד שמתרצים בדבר, כמבואר בקונטרס הראייות בראייה ג"י, השלה"ג למכילתין העתיק דיבור זה מ"עד שלא נגמר והדין", ואילך, בקיצוצים בסוף ובמק"א בפנים. בהמשך הערות בנושא זה, נדון בכמה פרטים המכו' כאן. 9 מבוא' שאף הפשרה בין בעלי דין לבדם, בלי ב"ד, צריכה קניין. ובשו"ת מהר"ם לובלין סי' מו, הובא ש"ך חו"מ סי' יב סק"ב ועוד, כ' שאצ"ק, ונחלקו בדעתו: יש שכתבו שדוקא מהתובע המוחל אצ"ק — התומים,

כ"ו תר"ז ה' 11
 דבר [ידוע] 10

אם הם מתרצים זה לזה ומוחלין זה לזה או נותנין זה לזה ב"ד דבר [ידוע] 10.
 ודאי בקנין כל מה שעושין קיים 10.

1031
 אוצר החכמה

אלא הפשרה היא שמטילין עליהן הדיינין בעל כרחם כמו שמטילין עליהם הדין בע"כ, ובזה ודאי צריכין רשות מבעלי דינין, אם הם רוצים שיטילו עליהם פשרה לפי דעת הדיינין, והיינו דאמרינן להו"י דינא בעיתו אי פשרה בעיתו, ואין לנו לעשותם יותר מדאי, כיון שהפשרה היא לפי דעת הדיינין. משום הכי בעי ר"מ ג', לפי שהדיינים עושים פשרה מדעתם, וצריכים

1234567

אורים סק"ט, נתה"מ ביאורים סק"ד, ישועות ישראל שם מאונים למשפט שם, פת"ש בשם שו"ת בית שמואל אחרון סי' ו ושו"ת גאות דשא סי' נו, וכ"ה בנוב"ק חור"מ סי' ל בפשיטות, ואף תמה שם על מ' שר"ל שגם מהנתבע אצ"ק, וכ"ה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק היא סי' יח, ויש אומרים שאף מהנתבע אצ"ק — שער משפט שם סק"ג, ועיי"ש גם סק"ב וסי' ר סק"ב ושו"ת דברי חיים ח"א חור"מ סי' ד, ועיי"ש גם סוסי' ג ד"ה היוצא מדברינו והלאה, וגם סי' ה מטעם אחר, וכתב שזה ברור מאד, וכ"כ שו"ת מהר"י אסאד ח"ב סי' קפו, ועי' שו"ת דברי מלכאל ח"ה סי' רח, וח"ג סי' קעא. 10 כצ"ל עפ"י הפסקים, עי' לעיל, ור"ל: דבר מסוים. 11 מכאן אין הדבר ברור כל כך, ויש לומר שר"ל שאחד מהם קיבל קנין מהשני על הדברים שנתנו זה לזה, אך מכל הסוגיא ומכל הראשונים והפוסקים מבואר שפשרה צריכה קנין משניהם. וצ"ע למה צ"ק משניהם, הרי מכיון שקיבל אחד קנין זכה, וכיון שזכה זה נתחייב זה בחליפיו, כבקידושין כח א. ויש לנו אריכות דברים בזה, שמצאנו שהדבר מחלוקת ראשונים והאחרונים אם גם בקנין סודר אומרים דין זה שכיון שזכה זה בסודר נתחייב זה בחליפיו, או דוקא במשיכה וכיוצא בו, ואי"ה יבואר במקום אחר. 12 אך אין סוגייתנו מדבר בזה. 13 לאחר שהסכימו לפשרה, כהמשך הדברים. 14 להלן ז א. 15 כ"ה לפנינו, ברי"ף, ברמב"ם (סנהדרין פכ"ב ה"ד) ושו"ע חו"מ סי' יב סעי' ב. הטור שם כתב להיפק: "פשרה בעיתו אי דינא בעיתו", ועיי"ש בנושאי כליו, שלשונו לאו דוקא. אך מצאתי שדברי הטור לקוחים מהסמ"ק — עמודי גולה מצ' רכה, וכנראה שכך היתה גרסתו בגמ'. ע' גם לשון הראב"ן בפסקי מכליתין: "שיאמרו לבע"ד צאו ובצעו, ואי דינא בעיתו ואי פשרה בעיתו". ועמש"כ הדרישה אהע"ז סי' קסט סעי' קכט. 16 ר"ל להכריחם, ודומה לו גט מעושה — גיטין פח א. כאן כתב לעשותם יותר מדאי, אך בפסקיו, סתם: ואין מעשין על הפשרה. לכאורה מורים דברי רבינו כשיטת מהר"ל מפראג, הובא ט"ז חו"מ שם, והסכים לו התומים, אורים סק"ד, שאין לרדוף אחר הפשרה יותר מהדין, ודלא כסמ"ע שם סק"ו, שהדין צריך להשפיע על בעלי הדין להתרצות לפשרה. גם רש"י להלן לב ב ד"ה אבל קראי, כתב: "אלא צדק הדין שלך וצדק הפשרה שלך לפי ראות עיניך, ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו", וכ"כ כאן ביד רמ"ה: "לאו למימרא להו עבידו פשרה הוא, אלא למימרא להו, אי דינא בעיתו, עבידנא לכו, ואי פשרה בעיתו, עבידנא לכו", וכן משמע מספר אור זרוע, "דמצוה להזכיר הפשרה ולמימר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו", ומשמע ותו לא, וכן משמע קצת מלשון המאירי (הרב רלב"ג עמ' טז): "מצוה עליו לפתוח להם בפשרה וכו' אם נשמעו לו בכך, משתדל לבצוע ביניהם", ומשמע שר"ל, שאם נשמעו לו, או משתדל לעשות פשרה שלא יחזרו בהם מהסכמתם. אבל קודם שנשמעו לו אינו צריך להשתדל כלל. ועי' להלן בהערות 29.

לדקדק בה"י, ולילך גמי אחר הרוב כמו הדין, וכך הולך גמי פתרון מז"ה¹⁸.
 ומשום הכי פליגי בה גמי כל הגי תנאי דלקמני¹⁹, ואיכא למ"ד²⁰ נגמר הדין
 אי אתה רשאי לבצוע, ואיכא גמי למ"ד²¹ מש²²שמע²³ דבריהם ואתה יודע להיכן
 הדין גותן²⁴ אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו, ואיכא גמי למ"ד²⁵ אסור
 לבצוע כלל, לפי שפשרה זו מדעת הדיינין היא, אבל אם היא מדעת בעלי דינין
 הן יודעין ענין הפשרה ומתרצין בה, אפילו לאחר גמר דין גמי יכולין לפייס
 בעלי דינין שימחלו זה לזה²⁶, והיינו **דקאמר** אהרן אוהב שלום ורודף שלום

2

(דקאמר)
 דקאמר =

34 עוד בנושא זה. 17 כ"כ ביד רמה, ומקורו בתוספות הריב"א, ע' סנהדרי גדולה ח"א
 עמ' 1 והערה 27, ותוספות הרא"ש, וע' שו"ת לחם רב סי' פז. 18 בדברי רבינו כאן
 ובדברי זקנו הרי"ד בפסקיו (כ"י) הם המקומות היחידים שהוזכר דבר זה, שבפשרה הולכין
 אחר הרוב, ואם כי הם אמרו את הדברים דוקא אם מקשין פשרה לדין, דלמסקנא רק ר"מ
 סבור כן, ויש לציין ראייה לכך, ממה שרבינו בפסקיו שמדבר להלכה לא הזכיר את הדבר,
 אף שכתב שידקדק בדבר יפה כמו בדין, מ"מ הראשונים כתבו שאף אם מקשין פשרה לדין
 אין מקשין לכל דבר, ואין הולכין אחר רוב פשרנים. ואלה שכתבו שאין הולכין אחר הרוב
 אפילו אם מקשינן פשרה לדין: תוס' כאן ד"ה ביצוע, תוס' הרא"ש כאן, תלמיד הרמב"ן כאן
 ומאירי (רלב"ג עמ' טו), וניסף אלה שכתבו כן להלכה: עיטור אות ת תנאי, הדרך האחד
 עשר, ואות פ פשרה, מרדכי סי' תרעט ואגודה סי' ג בשם פי' ר"י (ועיי"ש באגודה שהוסיף
 שאם אמנם התנו ללכת אחר הרוב תנאם קיים, וכיון לזה הבי"ח חו"מ סי' יב בסוף הסימן,
 וסמ"ע שם סי' יג ס"ק ד בדעת שו"ת הרשב"א ח"ב סי' קד, וע' גם שו"ת הרשב"א ח"ה סי'
 קכו), מאירי (רלב"ג עמ' יד) בשם: נוסח מעשה ב"ד לקצת חכמי נרבונאה, ושם בסוף הקטע
 ג"כ (ליד הערה 158), נמו"י, שו"ת מהריב"ל ח"ב סי' כט, שו"ת מבי"ט ח"ב סי' רעה, שו"ת
 מהר"א ששון סי' לא, ושם שכן מוכח גם משו"ת מהר"י ח"ל סי' יא, וכן פסק המחבר בשו"ע
 שם סעי' יח. המקור לדין זה הוא מעבודה זרה עב א: "כדאמרי בי תלתא — עד דאמרי בי
 תלתא. ע' ערוך לנר כאן שהקשה, למה פשרה דומה יותר לאמרי בי תלתא מעד דשימי בי
 תלתא, דדי' בתרי מגו תלתא, בעבודה זרה שם. אך לפי מש"כ הבי"ח חו"מ סי' רו סק"ג:
 "דלישנא כדשימי משמע שישומו אותו כפי הדין, וכדאמרו משמע שיאמרו דרך פשרה שלא
 מן הדין, פשוט הדבר. ובסברת רבינו וזקנו הרי"ד י"ל שאין הם מפרשים מקשין פשרה לדין,
 כפרשי ד"ה מקשינן, שהוא מפסוק בדברי קבלה, אלא מהפסוק צוק צוק תרוף, כפי שמשמע
 מדבריהם, והיא דרשא גמורה, ולכן אין היקש למחצה, ובאמת גם מגמ' ע"ז שם אין ראייה,
 אלא אם נפרש כמש"כ הבי"ח, כדלעיל, אבל אם נפרש שם כמש"כ המגיד משנה מכירה סופ"ח
 שאין ההבדל בע"ז שם בין לשון שומא ללשון אמירה אלא בין "בי" תלתא ל"תלתא", אין
 שום ראייה משם. גם המחבר שם נראה שמסתפק קצת בדבר, שאם כי הוא פסק כן, בכל
 זאת כתבו בלשון יש אומרים, וכבר נתחבטו נושאי כלי השו"ע בזה, ע' בני חייא שם הגביי
 אות ב, חומים סק"ט, שער משפט שם סק"א וסק"ו ומאזניים למשפט שם. 19 ע"ב.
 20 תנא קמא. 21 ר' שמעון בן מנסיא. 22 לפנינו וכל המקומות שהובאו דבריו:
 משתשמע. 23 לפנינו וכל המקומות: נוטה. 24 ר' אליעזר בנו של יוסי הגלילי.
 25 כאן הציב רבינו את שיטתו באופן ברור, והוא, שאין הסוגיא מדברת כלל בפשרה שעושים

ומשים שלום בין איש לחברו², ומ"ד אסור לבצוע קאמר הכי², דאע"ג דאסור לבצוע, מה שעושין מדעת בעלי דינין אין זה בצוע אלא הבאת שלום היא, שטורחין ומפייסין בעלי דינין עד שיתרצו ויהא שלום ביניהם, ואין לך מצוה

בעלי הדין מדעתם וידוע להם כל הצעת הפשרה קודם שהסכימו להתפשר, שפשרה זו היא מחילה גמורה, ויכולים לעשותה אף לאחר גמר דין, ואין בה כלל משום הטיית הדין, והפשרה בה מדובר בסוגיא¹ היינו שלא נתרצו להצעת הפשרה עצמה, והיא נעשית אפילו בעל כרחם. לפי זה מתבטלים השגות של כמה אחרונים על רבינו בפסקיו, שהובא בשלטי הגבורים — הב"ח שם כתב שמלשון הטור שכי: דיין העושה פשרה תויר הרי זה משובח, משמע שר"ל שמשתדל לעשות ע"י פיוסים ופתויים, והרי זהו מותר רק לפני גמ"ד, הרי שלאחר גמר דין אסור בפתויים ודלא כרבינו, אך כאמור, אין כוונת הטור בשידולים ובפתויים שמגלים להם את הצעת הפשרה, שאין זה מדובר כלל בסוגיא, אלא מדובר רק בשידולים שיסכימו להתפשר על הדבר, אך הצעת הפשרה נעשית בעל כרחם, ולכן אסור לאחר גמר דין. אך ע"י מאירי, שמדבריו משמע קצת, שדוקא בפשרה שמתרצים בעלי הדין "ביניהם", מותר לאחר גמר דין, ולפשרנים אסור שתהיה ידם בזה כלל. וע' הערה הבאה. 26 מלבד פי' זה של רבינו באהרן הכהן, שדרכו לפשר היה שלעולם הגיד לצדדים את טיב הפשרה שהוא מציע, והוא משדלם על כך, יש פירושים אחרים. רש"י ד"ה אבל אהרן והרמ"ה פירשו, שהיה עושה פשרה קודם שבאו לדין, ומשמע שלאחר שריבם הגיע לב"ד אין לאף אחד רשות לפשר, למ"ד אסור לבצוע. ותוס' פירשו שאהרן ביצע מפני שלא היה דיין, ולא היה הדין בא לפניו, ומשמע ג"כ שפירשו שביצע קודם שבא הדין לב"ד, כפרש"י והרמ"ה, שהרי לשונם היא "ולא היה הדין בא לפניו", ולא שהדין לא בא לפניו. אך האגודה הסיק מדבריהם, שבכגון זה מותר לבצוע לדין אף לאחר גמר דין, וכן משמע מפסקי התוספות סי' טז. וע' תומים שם סק"ג וברכ"י שם, שהוכיחו ממנו דלא כרבינו, שהרי אחר שאינו דיין עושה בודאי רק על שידולים ופתויים, ואעפ"כ מבואר שרק אחר מותר לו לעשות באופן זה, ולא הדין עצמו, והרי זה דלא כרבינו. אולם לפמ"ש"כ בהערה הקודמת ה"ז מיושב, שאף שמדבר בשידולים, מ"מ האגודה וסייעתו סבורים שאחר שאינו דיין מותר לעשות אף אם אינו משדלם, בשהוא מודיעם את טיב הפשרה. [אמנם לכאורה זה כן נכון, שמרבינו משמע דלא כאגודה, שהרי הוא אומר שאהרן פשר דוקא משום שהודיעם גם את טיב הפשרה אף שלא היה דיין. אך י"ל שרבינו אינו חולק על האגודה על עיקר דינו, שייחכן שחולק עליו רק בזה, שהוא מפרש שאהרן היה דיין ג"כ ובאו אליו לדין, ולכן מותר לו רק על אופן זה]. אך מ"מ צודקים הם במקצת, שמדבריהם משמע דלא כרבינו, שהרי האגודה עפ"י התוס' מכריח את דינו מאהרן הכהן, והרי לשיטת רבינו, פשרתו של אהרן הכהן היתה כזה שלא דובר כלל בשאר הסוגיא, בשידולים ופתויים בהודיעם גם את טיב הפשרה, ואין ראייה ממנו לדינו של האגודה לפי"ז. וכן לפי מ"ש"כ לעיל מרש"י ומהרמ"ה מבואר דלא כרבינו, שהם פירשו דוקא מפני שהיה מפשר קודם שבאו לדין, ולרבינו אף לאחר גמ"ד מותר לאהרן. להלכה, הנה הש"ך שם סק"ו הביא את שיטת רבינו, מהשלה"ג, והכנה"ג חו"מ שם, הגה"ט אות ד כ' שכן המנהג, וכ"כ בקונטרס "בית מושב" חו"מ שם, נספח לספרו קרית מלך רב ח"ב, והוסיף שאין שום חולק על רבינו, וכ"כ בישועות ישראל שם. אולם כאמור בהערה הקודמת, הב"ח חולק, וכן התומים והברכי יוסף, ועי"ש בברכי יוסף שהמנהג בא"י ובמצרים הוא דלא כרבינו, וע'

2
(ג)

גדולה מזו, וכך היה עושה אהרן, אמנם אין להכריחם ולעשותם אלא לרצותם ולפייסם, והבצוע שהוא אסור הוא הפשרה שמטילין עליהן ע"כ.

מ

ומאן דאמר²⁶ מצוה לבצוע, סבר מצוה למימר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו²⁷, ואם הם מתרצים בפשרה מטילין עליהן פשרה לפי ראות הדיינין, היינו דאמרינן לקמן³⁰ צדק צדק תרדוף³¹, אחד לדין ואחד לפשרה³², ואע"פ שהפשרה היא מדעת הדיינין, יש בה מצוה, שהרבה פעמים הוא קשה לילך על הדין, וכדאמרינן³³ לא חרבה ירושלם אלא על שהעמידו דיניהם על דין תורה³⁴, לפיכך נוטלין הדיינין רשות מבעלי דינין ומטילין עליהן פשרה לפי דעתן ולפי

הדין

הגהת ר' בנימין מורינו בספר חמרא וחיי כאן. 27 ר"ל שאלה הם דברי ר"א בנו של ריה"ג, וכמש"כ בסמוך. ומצאתי בראב"ן בהשמטה בסוף פסקיו למכילתין, שכתב שאלה הם דברי הת"ק, אבל לר"א בנו של ריה"ג הרי אמר כל הבוצע הרי זה חוטא, והרר אמר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום, משמע דשפיר עבדי, והרי לרבינו מיושב הדבר, וכן גם לרש"י תוס' והרמ"ה מיושב הדבר כשיטתם, אלא שבכל זאת יש להסתפק בועת החוס' והאגודה, אם גם הם פירשו שאהרן היה מותר לו לפשר אף למ"ד אסור לפשר, או שהם פירשו כראב"ן שזה דוקא לת"ק; ולעיל כתבנו שמלשון התוס' משמע שהוא מדבר קודם שבא לדין, וזה הרי ע"כ לר"א בנו של ריה"ג, אבל בדברי האגודה עדיין יש להסתפק, אם פ"י כתוס' ולמד מזה גם לת"ק, או שפירש כראב"ן שזה דוקא לת"ק. 28 ר' יהושע בן קרחה. 29 גם מכאן משמע כמש"כ לעיל בהערה 16 בשם הט"ז בשם מהר"ל מפראג, ולא כהסמ"ע. 30 לב ב. 31 משמע כרש"י שם שבין דין בין פשרה כתובים בפסוק זה. הר"ח והרמ"ה מפרשים פשרה מפסוק זה, ודין מהפסוק בצדק תשפוט עמיתך, ור' יהונתן פירש להיפך, דין מפסוק זה, ופשרה מבצדק תשפוט עמיתך, וע' שו"ת לחם רב סי' פו. 32 צ"ע למה הביא רבינו פסוק זה מלהלן, שמדבר בפשרה אחרת לגמרי — במקום שאין הדין שייך כלל, עיי"ש בתורת חיים, שו"ת משיב דבר ח"ג סי' י ומשך חכמה ריש פרשת שופטים, ולא הביא מסוגיתנו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. וי"ל בכונת רבינו, שבאמת מאיפיה יודעים שיש כח לכ"ד לעשות פשרה בע"כ ואינה קבלה בטעות וקנין בטעות, ואולי חייבים להודיעם תמיד את טיב הפשרה ולשולם, דוקא, ע"ז הוא מביא משם, שכיון שיש כח לכ"ד להכריחם לפשרה לגמרי במקום שאין הדין שייך, סברא הוא שבמקום ששייך הדין, בכל זאת יש להם תוקף ב"ד עם קבלתם את הפשרה, ויכולים להכריחם. אך עפ"י מה שהבאתי לעיל את לשון פסקי רבינו, מבואר שערכב לגמרי את סוגיתנו עם הסוגיא דלהלן לב ב. אולם לולא דברי רבינו בזה, יש לומר כן בטוב טעם, שהרי באמת מפורש הוא ברמב"ם שלא ערבב את הסוגיות, וסוגיא דלהלן, לא הביא כלל בהל' סנהדרין, אלא בסוף הל' רוצח, וכמש"כ בשו"ת לחם רב הג"ל. 33 ב"מ ל ב. 34 צ"ע, שם מבואר הטעם מפני שלא עשו לפנים משורת הדין, והיינו מפני שחייבים להתנהג בחסידות, ולא מפני שקשה לעמוד על הדין, ועוד בסוגיא מבואר שמצות הפשרה הוא מפני שהוא משפט שיש בה שלום, ולמה סני ליה לרבינו לומר מטעם זה. ובאמת על טעם זה היה יכול רבינו להביא ביושר מב"מ שם: לא חרבה ירושלים וכו', שהרי על הפסוק ועשית הישר והטוב, דברים ו יח, כתב רש"י: זו פשרה, לפנים משורת הדין, וכ"כ שם הרמב"ן: כי אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. ומבואר שהמצוה בפשרה היא גם על בעלי הדין

ולא רק על ב"ד לבר, ולפי"ז גם זה נכלל במה שאמרו: העמידו דבריהם — בעלי הדין — על דברי תורה. ובודאי קשה, למה לא נחית רבינו לזה, ונימק בדבר אחר שלא הוזכר כאן כלל. אך כדבריו מצאנו גם בספר החינוך מצ' רלג: "ומפני חומר הדין שבתו הרבה מי שיכול להטיל פשרה בין בעלי הריב", וע' גם בטור שם "כל העושה פשרה תמיד הרי זה משובח", ובערוך השלחן נימק "מפני עומק הדין" — וכנראה, שמקורו בספר החינוך, הג"ל. ולכאורה דבריהם תמוהים, שבסוגיא מפורש שמצות הפשרה היא משום משפט שיש בה שלום, כנ"ל, וכמו שהביאו מן הכתובים, וכמש"כ בספר החינוך עצמו בהמשך לשונו, וכן בטור שם: "ועליו נאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, וזהו משפט שלום, וכן בדוד הוא אומר, ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכו'". ונראה שדברי החינוך מבוססים על מה שהביא הסמ"ג (סוף עשין קז) מספר חפץ: "צריכין הדיינין להתרחק בכל [בשלטי הגבורים להלן פ"ד, ד' חילנא עמ' 94: כפי] היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה", והובא גם בסמ"ק סוף מצ' רכו, בשינוי לשון קצת, ומשם בארחות חיים מצ' עמ' 513, ומשם בטור שם ובשו"ע בסוף הסימן. ופי' החינוך, שר"ל, שאין לו לדון דין תורה, אלא ישתדל לעשות פשרה. ולפי"ז מבואר כשיטת הסמ"ע דלעיל הערה 16, ודלא כמהר"ל מפראג והס"ו. וראיתי בספר עטרת צבי חו"מ שם בריש הסימן (הובא בחשק שלמה שם, הגה"ט אות ב, בשם "קיצור פסקי הש"ך) שכתב כן, שאמנם מכאן ראיה לשיטת הסמ"ע, שהדיינים צריכים לרדוף אחר הפשרה. ונראה שכן משמע קצת גם מסדר לשון הטור והלבוש שם, שהביאו דין זה באמצע דבריהם המבארים דיני פשרה. ובע"ה מצאתי שכ"כ הש"ך חו"מ סי' ג סק"י: "ונראה דגם הסמ"ג והטור שהביאוהו — לירושלמי בנדון דלהלן — אינו אלא שיש לעשות כל מה דאפשר כדי לעשות פשרה, וכן משמע להדיא ממה שהביאוהו — הטור, אך לא הסמ"ג, ע' להלן — גבי עשיית פשרה, וכתבו צריכים הדיינים להתרחק בכל היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה, דגרסינן בירושלמי, וכו'. ולפי"ז י"ל שהחינוך כתב דבריו ע"פ הש"ך בדברי הירושלמי. אך בשיטת רבינו אי אפשר לפרש כן, שהרי לשונו של רבינו מורה כשיטת המהר"ל והס"ו, שאין לרדוף אחר הפשרה, שאין מודיע לבע"ד את טיב הפשרה, וכמש"כ לעיל בהערות 16, 29, וזה אם כן הוא דלא כספר החינוך והש"ך, ואיך יפרש את הירושלמי וספר חפץ. ונראה שגם הסמ"ג והסמ"ק לא פירשו כהש"ך, שהרי לא העמידו דין זה עם דיני פשרה, וגם השו"ע אינו עוקב אחר לשון הטור, וכתבו בדין נפרד בסוף הסימן. ועוד, הלשון בספר חפץ הוא: שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה, ואילו היתה כוונתו שיעשו פשרה, היה צריך לומר: שלא לדון דין תורה, אלא יעשו פשרה, ומה זה הלשון: שלא יקבלו לדון דין תורה. ולכאורה היה אפשר לומר בכונת ספר חפץ ע"פ הסמ"ג והסמ"ק, שר"ל שיתרחק דוקא מלקבל לדון דין תורה, והיינו כמו בנדון בירושלמי שם, שאם אמרו לו בעלי הדין ע"מ שתדינו דין תורה, אמר לית נא ידע דין תורה, אלא תקבל מה שאנו נאמר לכם, וע' פני משה על הירוש' שם, שאז אנו אומרים אין לדין אלא מה שענינו רואות, אבל אם היה מקבל לדון ע"פ דין תורה דוקא, אי אפשר לומר שדן ע"מ שענינו רואות, שהרי הוא צריך לדון ע"פ דין תורה, ולא ע"פ דעתו, וזהו מה שאמרו שם בירושלמי ופי"ז ה"ב בימי שמעון בן שטח (או: שמעון בן יוחי): בטלו דיני ממונות, היינו שבטלו לדון ע"פ דין תורה והתחילו לדון ע"פ דעתם. אולם גם פירוש זה קשה, שבכל זאת היה לו לספר חפץ לומר שלא לדון ע"פ דין תורה אלא ע"פ דעתו, אף אם לא קיבל כלום, ומה זה הלשון שלא יקבל. ונראה לפרש בדעתם ע"פ העקרון שכתוב שם בש"ך, שצריכים לפרש את הדברים באיזה מקום העמידו את הדברים ובקשר לאיזה דין. בסמ"ג ובסמ"ק שם מדברים במצות מדבר שקר תרחק, והביאו אם כן את

למה [פר]

הצורך ולפי הזמן ולפי בעלי דיניו, וצריכין להזהיר [ז] לעשות הדבר בצדק על הפשרה כמו על הדין.

דין זה כדוגמה נוספת למצות מדבר שקר תרחק, וזהו גם הלשון בספר חסד: צריכים "להתרחק" — רמו ללשון הפסוק: מדבר שקר תרחק, ודעתם היא, שאם מקבלים לדון דין תורה, ומכיון שנתמעטו הלבבות ולא ידעו איך לפסוק את הדין תורה, ויפסקו הדין ע"פ דעתם בלבד, יצא שקבלתם לדון דין תורה היתה קבלת שקר. ולפי זה, אין הקפידא כלל מצד עצם פסק הדין, שהרי באמת אמרו אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והקפידא היא דוקא מפני שקבלתם היתה בשקר, ועוברים על מדבר שקר תרחק. ולפי"ז מה שכתוב בירושלמי שבטלו דיני ממונות, אינו שהחכמים בטלו דיני ממונות, שהרי הם לא ביטלוהו כלל, אלא שאמרו רק שאסור לקבל לדון דיני ממונות בלבד, ולא על עצם הדין עצמו, אלא שכונתם שבטלו סמילא, שכיון שנתמעטו הלבבות ממילא לא ידעו איך לפסוק דיני ממונות על פי דין תורה, והביאו ראיה לזה בירושלמי שם, ממה שרבי עקיבא לא רצה לקבל לדון דיני ממונות ע"פ דין תורה אלא ע"פ דעתו, מפני מדבר שקר תרחק, מצד הקבלה, כאמור, ועל כרחינו שנתמעטו הלבבות ואין יודעים דין תורה, שאילו לא היה לנו לחשוש שלא ידעו לדון דין תורה, ממילא מותר גם לקבל לדון דין תורה, שהרי אין על מה לחשוש כלל, ואם סוף כל סוף לא ידע, בודאי דבר רחוק הוא ואנוס הוא, ומילתא דלא רמיא עליה הוא, ובודאי היה מותר לקבל, ומכיון שאסרו הקבלה, ע"כ כנ"ל שבטלו דיני ממונות סמילא, וזה הוא מה שאמר ר"ש בן יוחי: "לית דחכים מידון", עובדא היא שאין יודעים לדון דין תורה. [אך אם גורסים בדבריו: בריך רחמנא, משמע שדיני ממונות לא נתבטלו ממילא, אלא שחכמים ביטלן והוא שיבח את הדבר]. דוק היטב ותראה, שפירוש זה הוא מרגינתא בדברי הראשונים, שדבריהם כאן הם סתומים ביותר, שאינו מבואר בהם מה על הדיינים לעשות ומה עליהם לא לעשות. ובעיקר הדין אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, מצאתי בעיטור ריש אות ב בירורין: "לרב שר שלום, ריש מתיבתא. אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, בב"ד הגדול נאמר, שאין למעלה הימנו, אבל שלא בב"ד הגדול, אין להכניס עצמן בספק, שגורמין [רעה] לעצמן ולכל ישראל", ומסמך לזה את הירושלמי הנ"ל, "אני איני יודע לדון דין תורה" וכו'. ולפי דבריו קשה באמת הירושלמי, שאם לא רק הקבלה אסורה אלא גם עיקר הדין, מה על הדיין לעשות; ואמנם כונת העיטור בהסמיכו אל הירושלמי אינה ברורה, אם כונתו להביא מר"י ב"ר חלפתא שאמר כן מפני שהוא נחשב כמו מבית דין הגדול, או אולי מביא את הירושלמי להלוק על רב שר שלום, והראה שהוא לא היה מבית דין הגדול, ואעפ"כ דן עפ"מ שעיניו הראו לו. שו"ר בשו"ת מהר"ח אור זרוע סי' יג: "ולענין הדיינים, אם לא נאמר בנמן הזה אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות, איב מי ידין ומי יאמר אדון דין תורה", ודלא כרב שר שלום. אח"ז ראיתי שוב בשו"ת שאילות דוד ח"ב בח"י מכילתין שהביא דברי רב שר שלום גאון וכי: "וצע"ג על דבריו ממה שאמרו בסנהדרין דף ו' ב' וב"ב דף קלא ונדה דף כב אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות בכל ב"ד, וצע"ג. וכן שם בח"א מאמר מקור בית אב להלכה סי' ב עמ' 14 ד"ה (א"ה) עמד בזה. 35 כמו שמבואר בטור ושו"ע שם, שאסור להטות את הפשרה, כשם שאסור להטות את הדין, ועי' שו"ת ר' ישעיה באסאן סי' קו שבפשרה שבאה עקב קבלת בעלי הדין, אין שייך בו איסור הטיית הדין (רק באופן ולהלן לב ב ב"ב ספינות, הנ"ל, שב"ד מפשרין בע"כ שייך הטייה), וכיכ בשו"ת משיב דבר ח"ג סי' י, עיי"ש. ועי' שו"ת מבי"ט בשניות ח"ב סי' רמג